

Înalta Curte de Casație și Justiție

COMPLETUL COMPETENT SĂ JUDECE RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII

Decizie nr. 23/2015 din 26/10/2015

Dosar nr. 15/2015

Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 71 din 01/02/2016

Lulia Cristina Tarcea - vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție - președintele completului
Lavinia Curelea - președintele Secției I civile
Roxana Popa - președintele delegat al Secției a II-a civile
Ionel Barbă - președintele Secției de contencios administrativ și fiscal
Mirela Sorina Popescu - președintele Secției penale
Andreia Liana Constanda - judecător la Secția I civilă
Lavinia Dascălu - judecător la Secția I civilă - judecător-raportor
Adina Georgeta Nicolae - judecător la Secția I civilă
Mihaela Tăbărcă - judecător la Secția I civilă
Bianca Elena Țăndărescu - judecător la Secția I civilă
Alina Iuliana Țuca - judecător la Secția I civilă
Mirela Vișan - judecător la Secția I civilă
Romanița Ecaterina Vrînceanu - judecător la Secția I civilă
Constantin Brânzan - judecător la Secția a II-a civilă
Lulia Manuela Cîrnu - judecător la Secția a II-a civilă
Minodora Condoiu - judecător la Secția a II-a civilă
Ileana Izabela Dolache - judecător la Secția a II-a civilă - judecător-raportor
Monica Ruxandra Duță - judecător la Secția a II-a civilă
Cosmin Horia Mihăianu - judecător la Secția a II-a civilă - judecător-raportor
Carmen Trănica Teau - judecător la Secția a II-a civilă
Rodica Zaharia - judecător la Secția a II-a civilă
Carmen Maria Ilie - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Angelica Denisa Stănișor - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Lucia Tatiana Rog - judecător la Secția penală
Mariana Ghena - judecător la Secția penală

Completul competent să judece recursul în interesul legii este legal constituit în conformitate cu dispozițiile art. 516 alin. (2) din Codul de procedură civilă raportat la art. 27² alin. (2) lit. b) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Ședința este prezidată de doamna judecător Lulia Cristina Tarcea, vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este reprezentat de doamna Antonia Constantin, procuror șef adjunct al Secției judiciare.

La ședința de judecată participă magistratul-asistent Ileana Peligrad, desemnat pentru această cauză în conformitate cu dispozițiile art. 27² din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a luat în examinare recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Alba Iulia privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările din România, cu privire la posibilitatea acordării de despăgubiri rudelor celui vinovat de producerea accidentului, ca urmare a decesului produs din culpa exclusivă a victimei înseși, în cazul asigurării de răspundere civilă obligatorie, R.C.A.

După prezentarea referatului cauzei, constatând că nu mai sunt chestiuni prealabile de discutat sau excepții de invocat, președintele completului, doamna judecător Lulia Cristina Tarcea, vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și

Justiție, acordă cuvântul doamnei Antonia Constantin, procuror șef adjunct al Secției judiciare din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Reprezentantul procurorului general a formulat concluzii de admitere a recursului în interesul legii, apreciind întemeiată opinia potrivit căreia, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, cu modificările și completările ulterioare, asigurătorul de răspundere civilă auto obligatorie nu poate fi obligat la indemnizarea membrilor familiei conducătorului autovehiculului vinovat de producerea accidentului, pentru prejudiciul indirect cauzat prin decesul acestuia.

Președintele completului, doamna judecător Iulia Cristina Tarcea, constatând că nu mai sunt alte completări, chestiuni de invocat sau întrebări de formulat din partea membrilor completului, a declarat dezbaterile închise, iar completul de judecată a rămas în pronunțare asupra recursului în interesul legii.

ÎNALTA CURTE,

deliberând asupra recursului în interesul legii, a constatat următoarele:

I. Problema de drept ce a generat practica neunitară

Prin memoriul de recurs în interesul legii formulat de autorul sesizării a fost indicată următoarea problemă de drept ca fiind soluționată diferit de instanțele judecătorești:

"interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările din România, cu privire la posibilitatea acordării de despăgubiri rúdelor celui vinovat de producerea accidentului, ca urmare a decesului produs din culpa exclusivă a victimei înseși, în cazul asigurării de răspundere civilă obligatorie, R.C.A."

II. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție

Înalta Curte de Casație și Justiție a fost învestită de Colegiul de conducere al Curții de Apel Alba Iulia prin Memoriul emis sub nr. 311 din 3 iunie 2015, ce a fost înregistrat la Înalta Curte de Casație și Justiție sub nr. 216 din 8 iunie 2015, legitimarea procesuală a instituției titulare a sesizării fiind expres prevăzută de art. 514 din Codul de procedură civilă.

III. Soluțiile pronunțate de instanțele judecătorești

Practica judiciară neunitară care a generat sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție cu prezentul recurs în interesul legii decurge din cele două orientări jurisprudențiale în soluționarea problemei de drept enunțate, astfel:

1. Într-o primă orientare, care este și majoritară, s-a apreciat că membrii familiei conducătorului vinovat de accident nu beneficiază de despăgubiri de la asigurătorul de răspundere civilă obligatorie ca urmare a vătămării sau decesului acestuia, aceste persoane, într-un astfel de caz, neputând fi considerate terțe persoane vătămăte.

Pornind de la conținutul art. 50 al Legii nr. 136/1995 s-a observat, în această opinie, că legiuitorul obligă asigurătorul de răspundere civilă auto (R.C.A.) să acorde despăgubiri pentru prejudiciile de care asigurații săi răspund față de terțe persoane prejudiciate prin accidente de autovehicule, cu excepția cazului în care persoana vătămată este chiar conducătorul autovehiculului responsabil de accident.

Conform art. 50 alin. 2 din actul normativ anterior menționat, în caz de vătămare corporală sau deces, despăgubirile se acordă atât pentru persoanele aflate în afara autovehiculului care a produs accidentul, cât și pentru persoanele aflate în acel autovehicul, cu excepția conducătorului autovehiculului respectiv.

Cum conducătorul auto vinovat nu beneficiază de despăgubiri ca urmare a vătămării sale, pe cale de consecință, nici pentru decesul său nu pot exista beneficiari de daune, indiferent de relația de rudenie a celor care le pretind.

Art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 a fost înțeles ca recunoscând dreptul de a primi despăgubiri soțului/soției sau persoanelor aflate în întreținerea proprietarului sau conducătorului auto vinovat, cu condiția ca aceste persoane să fi fost ele însele vătămăte/decedate în accident, așadar să fi fost victime directe ale evenimentului, și nicidecum să solicite daune în calitate de rude apropiate ale conducătorului auto.

S-a apreciat că dispoziția legală în cauză a fost încorporată în conținutul legii tocmai pentru ca subiectele pe care le

vizează să nu fie excluse de la despăgubire, în cazul în care acestea sunt victime directe, tocmai în considerarea relației de rudenie cu conducătorul auto vinovat de producerea accidentului.

De asemenea, s-a considerat că, pentru antrenarea răspunderii asigurătorului în temeiul art. 50 din Legea nr. 136/1995, este necesar a se constata existența tuturor elementelor răspunderii civile delictuale ale asiguraților R.C.A. - conducători auto vinovați pentru accident, or, în cazul decesului conducătorului auto exclusiv vinovat de producerea accidentului, lipsesc elementele răspunderii civile delictuale, neputând fi antrenată răspunderea contractuală a asigurătorului de răspundere civilă obligatorie, răspunderea acestuia grefându-se întotdeauna pe răspunderea delictuală a asiguratului, neexistând așadar răspunderea asigurătorului în lipsa unei fapte ilicite a asiguratului său.

Cu alte cuvinte, pentru a putea fi angajată răspundea contractuală a societății de asigurare este necesar ca, în prealabil, obligația de plată a despăgubirilor să existe în sarcina asiguratului. Astfel spus, este necesară stabilirea răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie pentru a putea fi angajată ulterior răspunderea contractuală a asigurătorului. Numai în aceste condiții și doar dacă autorul faptei delictuale nu a achitat persoanei vătămate cuantumul despăgubirilor la care a fost obligat, asigurătorul urmează a fi obligat a achita contravaloarea despăgubirilor datorate de asigurat în limitele contractului de asigurare.

Având în vedere că șoferul vinovat exclusiv de producerea accidentului nu a săvârșit o faptă ilicită provocându-și propriul deces, s-a apreciat că nu există nicio răspundere civilă delictuală a victimei - autoare a accidentului și, în consecință, nu operează nicio răspundere contractuală a asigurătorului de răspundere civilă obligatorie.

Prin urmare, rudele șoferului vinovat nu sunt îndreptățite să beneficieze de despăgubiri de la asigurătorul de răspundere civilă obligatorie decât în situația în care membrii familiei asiguratului au fost ei înșiși victime ale accidentului, fiind vătămați corporal ori decedați, fie că au fost pasageri în vehicul, fie că se aflau în afara acestuia, însă aceste daune sunt acordate pentru vătămarea corporală sau decesul lor, și nu pentru vătămarea sau decesul asiguratului vinovat de accident, rudă cu ei.

În această opinie s-a apreciat ca fiind absurdă deducerea unei intenții a legiuitorului de obligare a asigurătorului de răspundere civilă obligatorie la plata cheltuielilor de înmormântare ale asiguratului său, vinovat de producerea accidentului, ori de a prelua întreținerea familiei acestuia și plata daunelor morale ca urmare a suferinței pricinuite de deces, aspecte de natură a transforma asigurarea de răspundere civilă obligatorie într-o veritabilă asigurare de viață.

Suferința pentru decesul conducătorului auto nu constituie "riscul asigurat" în sensul Legii nr. 136/1995, în condițiile în care acesta este vinovat de producerea accidentului.

Spre deosebire de asigurările de persoane, legiuitorul a instituit în cazul asigurărilor obligatorii obligații de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, pentru ca asigurătorul să acopere prejudiciile terților, și nu ale propriei persoane a asiguratului răspunzător de producerea accidentului ori ale moștenitorilor săi, pentru aceștia din urmă existând deschisă calea unei dezdaunări doar dacă au suferit direct vătămări corporale prin producerea accidentului, situație în care însă ei dobândesc calitatea de terți păgubiți ca urmare a faptei delictuale a asiguratului.

Instanțele care au adoptat această soluție și-au sprijinit raționamentele lor și pe dispozițiile relevante din ordinea Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor în vigoare în raport cu data producerii accidentului, respectiv art. 26 alin. (2) pct. 4 din Normele privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, aprobate prin Ordinul președintelui Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor nr. 21/2009, cu modificările ulterioare, art. 26 din Normele privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, aprobate prin Ordinul președintelui Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor nr. 5/2010, art. 27 pct. 2 din Normele privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, aprobate prin Ordinul președintelui Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor nr. 14/2011, cu modificările și completările ulterioare, care, printr-un conținut similar, menționează, între cazurile în care asigurătorul nu acordă despăgubiri, pe acela în care prejudiciul constă în vătămarea corporală sau decesul conducătorului răspunzător de producerea accidentului, indiferent cine solicită despăgubirile.

2. În cea de-a doua orientare s-a apreciat că membrii familiei conducătorului vinovat de accident pot beneficia de despăgubiri din partea asigurătorului, fiind incluși în noțiunea de terțe persoane, chiar și atunci când nu au fost victime directe ale accidentului, însă cer repararea prejudiciului decurgând din moartea șoferului.

Potrivit acestei opinii, asigurarea obligatorie de răspundere civilă are un caracter preponderent intuitu rei, fiind esențială pentru angajarea sau implicarea în accident a autovehiculului asigurat, nicidecum a persoanei asiguratului, aspecte deduse din dispozițiile art. 49 și 51 din Legea nr. 136/1995. Cazul asigurat constă în accidentul cauzator de

prejudicii terțelor persoane, indiferent dacă persoana vinovată de producerea accidentului este sau nu identificată și indiferent dacă este sau nu chiar persoana asigurată.

Principala condiție a antrenării răspunderii asigurătorului R.C.A. este aceea ca autoturismul implicat în accident să fie identificat și asigurat.

S-a arătat că din redactarea clară a textului art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 rezultă că legiuitorul a înțeles să acorde familiei conducătorului vinovat de producerea accidentului o protecție comparabilă cu cea acordată victimelor directe ale accidentului, respectiv dreptul la despăgubiri pentru daunele materiale sau morale acoperite de asigurarea R.C.A., în condițiile în care paguba produsă își are cauza în accidentul produs prin intermediul autovehiculului asigurat.

A considera că dreptul la despăgubiri recunoscut familiei conducătorului auto vinovat de producerea accidentului funcționează numai în ipoteza în care membrii acesteia sunt victime directe, respectiv în caz de vătămare corporală sau deces, deoarece se aflau în autoturism sau în afara lui, conform art. 50 alin. 2 din Legea nr. 136/1995, lipsește de orice finalitate și efecte conținutul art. 50 alin. 3, întrucât, într-o atare interpretare, membrii familiei conducătorului auto vinovat aveau la dispoziție prevederile alin. 2, nemaifiind necesară introducerea în corpul legii a unei mențiuni speciale în ceea ce îi privește.

De altfel, prevederile art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 recunosc explicit dreptul la despăgubiri soțului/soției ori persoanelor aflate în întreținerea proprietarului sau conducătorului vehiculului asigurat, fără a-l condiționa de implicarea respectivelor subiecte în accident, subliniindu-se că, în atare situație, aceste persoane nu se subrogă în drepturile conducătorului auto vinovat, ca succesori legali ai acestuia, ci pretind repararea unui prejudiciu propriu constând în suferința provocată de decesul șoferului vinovat ori lipsa întreținerii acordate de acesta.

Prin urmare, rudele conducătorului auto vinovat de producerea accidentului pot fi considerate terțe persoane vătămate, iar acțiunile lor trebuie admise, chiar dacă nu au fost victime directe în acele accidente, în sensul că nu au suferit vătămări corporale proprii în urma evenimentului rutier produs de șoferul soț sau rudă cu ei.

Totodată, este necesar a fi menționat faptul că, atât în cea dintâi orientare jurisprudențială, cât și în cea de a doua, instanțele au folosit argumentul sprijinit pe conținutul Directivei 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi, invocându-se deopotrivă faptul că dispoziția legală care interesează în cauză, respectiv art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995, în interpretarea dată de fiecare din cele două opinii, dă expresie transpunerii în dreptul intern a reglementării corespunzătoare de la nivel european.

IV. Dispoziții legale relevante

a) Dispoziții legale supuse interpretării sunt următoarele:

Art. 50 din Legea nr. 136/1995:

"Despăgubirile se acordă pentru sumele pe care asiguratul este obligat să le plătească cu titlu de dezdăunare și cheltuielile de judecată persoanelor păgubite prin vătămare corporală sau deces, precum și prin avarierea ori distrugerea de bunuri.

În caz de vătămare corporală sau deces, despăgubirile se acordă atât pentru persoanele aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, cât și pentru persoanele aflate în acel vehicul, cu excepția conducătorului vehiculului respectiv.

Se acordă despăgubiri și în cazul în care persoanele care formulează pretenții de despăgubiri sunt soțul (soția) sau persoane care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului.

Pentru avarierea sau distrugerea bunurilor, despăgubirile se acordă pentru bunurile aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, iar pentru bunurile aflate în acel vehicul, numai dacă acestea nu erau transportate în baza unui raport contractual existent cu proprietarul sau cu utilizatorul vehiculului respectiv, precum și dacă nu aparțineau proprietarului, utilizatorului ori conducătorului vehiculului răspunzător de producerea accidentului."

b) Dispoziții normative aflate în legătură cu cele supuse interpretării:

Art. 12 (2) din Directiva 2009/103/CE (identică cu art. 3 din a doua Directivă a Consiliului din 30 decembrie 1983 privind apropierea legislațiilor statelor membre privind asigurarea de răspundere civilă pentru pagubele produse de autovehicule 84/5/CEE):

"Membrii familiei asiguratului, conducătorului auto sau oricărei alte persoane, a cărei răspundere civilă este angajată într-un accident și acoperită de asigurarea prevăzută la art. 3, nu sunt excluși, datorită acestei legături de rudenie, de la beneficiul asigurării pentru vătămările lor corporale."

V. Opinia Colegiului de conducere al Curții de Apel Alba Iulia

Colegiul de conducere al Curții de Apel Alba Iulia, autor al sesizării, nu a exprimat un punct de vedere asupra problemei de drept în divergență.

VI. Opinia procurorului general

Prin punctul de vedere înaintat Înaltei Curți de Casație și Justiție înregistrat sub nr. 37.503 din 23 octombrie 2015 s-a învederat că nu există o răspundere civilă a conducătorului autovehiculului exclusiv răspunzător de producerea accidentului față de rudele sale, care, nefiind pasageri în autovehicul ori neaflându-se la locul accidentului, nu au fost vătămăte corporal direct prin accidentul produs.

Totodată, nefiind vorba de terțe persoane păgubite față de care asiguratul este ținut a răspunde și neexistând un raport de răspundere pe care să se grefeze contractul de asigurare, nici asiguratorul nu poate fi obligat la despăgubiri.

Prin urmare, conducătorul autovehiculului exclusiv răspunzător de producerea accidentului sau urmașii lui nu pot obține de la asigurator, în temeiul asigurării de răspundere civilă obligatorie, repararea pagubei suferite.

VII. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene

La nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului nu a fost identificată jurisprudență relevantă asupra problemei de drept ce face obiectul prezentului recurs în interesul legii.

Pe rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene a existat o serie de cauze trimise spre soluționare în procedura întrebării preliminare de către instanțele portugheze - cauzele C-300/10, C-229/10, C-362/11, C-486/11, C-96/12, toate soluționate pe cale de ordonanță și în care s-a pus problema interpretării unor articole din directivele în materie de asigurare de răspundere civilă auto prin raportare la dispoziții din dreptul național portughez, care limitau cazurile de răspundere civilă.

În special, în Cauza C-213/12 întrebarea preliminară a vizat problema dacă art. 1 (1) și art. 3 din a doua Directivă nr. 84/5/CEE coroborate cu art. 1 din a treia Directivă a Consiliului din 14 mai 1990 privind armonizarea legislației statelor membre referitoare la asigurarea de răspundere civilă pentru pagubele produse de autovehicule 90/232/CEE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care exclude dreptul la despăgubire al membrilor familiei conducătorului auto pentru daunele nepatrimoniale care rezultă în urma decesului acestuia, atunci când accidentul se datorează exclusiv culpei conducătorului auto.

Ca urmare însă a soluțiilor pronunțate în cauzele precedente de către curte pe cale de ordonanță (și prin care aceasta, în esență, sublinia că reglementările directivelor europene în materie de asigurare obligatorie de răspundere civilă auto urmăresc armonizarea asigurării obligatorii de răspundere civilă auto la nivelul tuturor statelor membre, și anume, de a se asigura că răspunderea civilă pentru vehicule este acoperită prin asigurare, fără a produce efecte asupra întinderii răspunderii civile prevăzute în dreptul național, deoarece nu urmăresc și armonizarea regimurilor naționale de răspundere civilă), prin Ordonanța din 25 iunie 2013 s-a luat act de retragerea întrebării preliminare de către instanța națională.

VIII. Opinia specialiștilor

Punctul de vedere transmis de Facultatea de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai este în sensul că membrii de familie ai conducătorului vinovat de producerea accidentului nu pot pretinde acoperirea de către asigurator a prejudiciilor suferite ca urmare a vătămării corporale sau decesului conducătorului auto. În justificarea acestui punct de vedere au fost prezentate două argumente majore:

a) Alin. 3 al art. 50 a fost introdus în corpul Legii nr. 136/1995 prin Legea nr. 172/2004 pentru modificarea și completarea Legii nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România. Cel mai probabil, textul nou-introdus în legea română este întruchiparea ideii preluate de Documentul de poziție al României, cap. 3 - Libera circulație a serviciilor, în raport cu Directiva Consiliului nr. 84/5/CEE, față de conținutul căreia se stabilea că "pentru transpunerea integrală a prevederilor comunitare se vor lua măsuri: includerea în asigurarea obligatorie a șoferului și a membrilor săi de familie în legătură cu vătămarea lor corporală . termen: anul 2004 ".

Art. 3 al Directivei nr. 84/5/CEE - în prezent, regăsit cu același conținut în art. 12 alin. 2 din Directiva 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi - stabilea: membrii familiei persoanei asigurate vor obține daune-interese de la asigurator pentru prejudiciile lor corporale.

b) Prin ipoteză, în cazul membrilor de familie prejudiciați ca urmare a vătămării corporale sau a decesului conducătorului, este vorba de un prejudiciu prin ricoșeu, înțeles ca prejudiciu cauzat în mod indirect. Acest prejudiciu are un caracter autonom față de prejudiciul suferit de victima imediată prin aceea că cel ce suferă un prejudiciu prin ricoșeu are (exhibă) un drept propriu la despăgubire, iar nu un drept transmis din patrimoniul victimei imediate.

Prejudiciul prin ricoșeu este unul mediat, asupra sa reflectându-se inevitabil toate condițiile de reparare a prejudiciului inițial, imediat.

Astfel fiind, cerința esențială pentru repararea în temeiul răspunderii civile a unui prejudiciu prin ricoșeu este ca fapta ilicită care l-a generat să își mențină acest caracter (ilicit) și în ce privește victima directă. În esență, este reparabil un prejudiciu prin ricoșeu doar dacă sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale și în cazul prejudiciului inițial. Deoarece cele două prejudicii au fost generate/cauzate de una și aceeași faptă ilicită, este de neacceptat ca acțiunea sau inacțiunea respectivă să aibă caracter ilicit exclusiv din perspectiva victimei prin ricoșeu, nu însă și din perspectiva victimei imediate.

În alte cuvinte, nu poate fi primită pretenția de reparare a unui prejudiciu prin ricoșeu dacă fapta ilicită cauzatoare nu are simultan acest caracter și în raport cu pierderea suferită de victima nemijlocită.

Or, în cazul de speță ajuns în divergență, când, ca urmare a accidentului auto provocat din vina conducătorului, fie el asigurat ori terț care utilizează autovehiculul persoanei asigurate, survine decesul acestuia, nu există o victimă nemijlocită a faptei ilicite. Conducătorul auto își generează sieși un prejudiciu prin provocarea accidentului auto, iar acest prejudiciu nu este reparabil după regulile răspunderii civile delictuale, deoarece partea responsabilă se identifică chiar cu victima.

Cât timp nu se pune problema angajării răspunderii civile delictuale a conducătorului auto față de sine însuși, este exclusă angajarea răspunderii civile pentru prejudiciile prin ricoșeu generate de fapta aceluiași conducător.

IX. Jurisprudența Curții Constituționale

La nivelul Curții Constituționale nu a fost identificată jurisprudența relevantă asupra problemei de drept în cauză.

X. Raportul asupra recursului în interesul legii

Prin rapoartele întocmite de judecătorii-raportori desemnați, conform art. 516 alin. (5) din Codul de procedură civilă, s-au exprimat două opinii, după cum urmează:

1. În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, dreptul la despăgubiri recunoscut soțului (soției) sau persoanelor care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului, privește doar vătămările lor corporale, ca victime directe ale evenimentului rutier.

2. În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările din România, soțul (soția) sau persoanele aflate în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului, au dreptul să obțină despăgubiri, ca urmare a decesului produs din culpa exclusivă a victimei înseși, în cazul de răspundere civilă obligatorie.

XI. Înalta Curte de Casație și Justiție

Recursul în interesul legii îndeplinește condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 514 și 515 din Codul de procedură civilă, fiind exercitat de un subiect de drept căruia legea îi recunoaște legitimare procesuală și având ca obiect o problemă de drept pentru care s-a făcut dovada că a fost soluționată în mod diferit, prin hotărâri judecătorești definitive (ori definitive și irevocabile) pronunțate de mai multe instanțe judecătorești de pe teritoriul țării.

Norma legală ce a generat divergența de jurisprudență - alin. 3 al art. 50 - a fost introdusă în corpul Legii nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România în anul 2004, prin Legea nr. 172/2004.

Expunerea de motive a actului normativ de modificare și completare face vorbire despre obligațiile asumate de

România prin Documentul de poziție, cap. 3 - Libera circulație a serviciilor (aprobat în ședința Guvernului român la 6 decembrie 2001) și despre nevoia de aliniere a legislației naționale în materie de asigurări la legislația europeană în domeniu.

Așadar, un prim indiciu ar fi în sensul că reglementarea legală care interesează în cauză este rezultatul transunerii în legislația națională a reglementării echivalente de la nivel european.

Observarea comparativă a textelor normative în discuție - art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 și art. 12 alin. 2 din Directiva 2009/103/CE (în conținut identic cu art. 3 din Directiva 84/5/CEE, înlocuită în 2009 cu Directiva 2009/103/CE din rațiuni de unificare a reglementărilor existente la nivel european în materia asigurărilor) - relevă însă că, spre deosebire de reglementarea de la nivel european, cea din legea internă nu conține nicio precizare în privința tipului de prejudiciu pentru repararea căruia a fost recunoscut un drept la despăgubire pe seama asigurătorului de răspundere civilă obligatorie în favoarea soțului/soției ori persoanei aflate în întreținerea proprietarului sau conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului.

Tocmai această omisiune a normei interne în indicarea, similar normei de nivel european, că, în cazul acestor subiecte, dreptul la reparație privește vătămările lor corporale ("... nu vor fi excluși de la beneficiul asigurării, în privința pagubelor lor corporale") a stat la originea divergenței de jurisprudență, născând, în acest context, întrebarea dacă textul legal al art. 50 alin. 3 poate fi văzut ca o transpunere imperfectă a art. 3 al Directivei 84/5/CEE, dar care trebuie interpretat și aplicat în spiritul normei europene de inspirație, ori, dimpotrivă, dacă voința legiuitorului intern a fost aceea de a recunoaște drepturi la despăgubire familiei șoferului vinovat de accident mai largi chiar decât ale normei din directivă, așadar, pentru orice tip de prejudiciu și nu doar pentru cele limitate la vătămările corporale proprii.

Este cert însă că un răspuns convingător și lămuritor nu se poate rezuma la deducerea unei intenții de aliniere la legislația comunitară a legiuitorului național, plecându-se de la Declarația de poziție a României - act de voință al Guvernului român, atât timp cât norma legală în discuție a fost adoptată prin lege - act de voință al Parlamentului, care se poate îndepărta de la obiectivele urmărite de puterea executivă.

De aceea, o incursiune în principiile generale ale dreptului cu privire specială asupra materiei asigurării obligatorii de răspundere civilă este absolut necesară.

Cu titlu general, art. 2.223 alin. (1) din Codul civil stipulează că "în cazul asigurării de răspundere civilă, asigurătorul se obligă să plătească o despăgubire pentru prejudiciul de care asiguratul răspunde potrivit legii față de terțele persoane prejudiciate și pentru cheltuielile făcute de asigurat în procesul civil".

Aceeași idee se regăsește exprimată și în conținutul legii speciale, respectiv art. 49 alin. 1 din Legea nr. 136/1995, care, în plus, identifică faptul ilicit cauzator de prejudicii ca fiind accidentul de vehicul.

Așadar, la nivel de principiu, asigurarea de răspundere civilă produsă prin accidente de vehicule reprezintă o garanție a persoanelor vătămate prin accident și care aveau deschisă o acțiune în daune împotriva vinovatului de accident ori a moștenitorilor acestuia, că prejudiciul cauzat va fi reparat.

În același timp, această formă de asigurare reprezintă o modalitate prin care titularul asigurării își conservă patrimoniul prin transferarea către societatea de asigurări a obligației de reparare a prejudiciului cauzat în urma unui accident rutier produs din culpa sa, obligație care, în lipsa contractului de asigurare, i-ar fi revenit celui vinovat de producerea accidentului.

Așadar, pentru a fi antrenată răspunderea asigurătorului față de terța persoană păgubită, este necesară existența prealabilă a unei răspunderi civile a autorului faptei (asiguratul) față de aceeași persoană. Răspunderea asigurătorului nu este una de sine stătătoare, acesta putând deveni obligat față de victimă în baza legii doar în măsura în care o atare obligație - izvorâtă, de această dată, din răspunderea civilă delictuală - există și în sarcina conducătorului.

Riscul asigurat, adică evenimentul asigurat care dă naștere obligației asigurătorului de a plăti indemnizația de asigurare - despăgubirea -, constă în accidentul cauzator de prejudicii terțelor persoane pentru care, potrivit legii, se angajează răspunderea asiguratului sau a conducătorului vehiculului.

Înțelegerea exactă a conținutului și sensului reglementării art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 presupune interpretarea sistematică a acestei norme legale în contextul întregii reglementări a art. 50, în concordanță cu condițiile legale ale angajării răspunderii asigurătorului și cu natura juridică proprie (mai sus redată) a acestui tip de asigurare.

Este de precizat că practica judiciară divergentă a vizat acea cazuistică în care membrii familiei conducătorului auto

vinovat de producerea accidentului au pretins recunoașterea unui drept de dezdăunare pe seama asigurătorului pentru prejudiciile proprii decurgând din decesul șoferului, cum ar fi plata costurilor înmormântării, a daunelor morale cauzate de dispariția acestuia ori pierderea întreținerii de care beneficiau din partea victimei directe a accidentului, instanțele judecătorești fiind unanime, în cauzistica analizată, în recunoașterea unui drept la dezdăunare aceluiași subiecte pentru repararea prejudiciilor generate de vătămările lor corporale, așadar când acestea sunt ele însele victime directe ale accidentului.

Divergența vizează, prin urmare, cazul membrilor de familie prejudiciați (material și/sau moral) ca urmare a vătămării corporale sau decesului conducătorului auto vinovat de producerea accidentului, respectiv ceea ce doctrina și jurisprudența au denumit a fi prejudiciul prin ricoșeu, înțeles ca prejudiciu cauzat în mod indirect (și care își găsește în prezent o reglementare legală prin dispozițiile art. 1.390 și 1.392 din Codul civil).

Întrucât, la originea producerii lui, se regăsește una și aceeași faptă ilicită, este de neconceput repararea prejudiciului prin ricoșeu în absența întrunirii condițiilor răspunderii civile delictuale pentru repararea prejudiciului direct. Mai exact, cerința esențială pentru repararea prejudiciului prin ricoșeu este ca fapta ilicită cauzatoare să își mențină acest caracter (ilicit) și în ce privește victima directă.

Or, potrivit art. 50 alin. 1 din Legea nr. 136/1995, despăgubirile se acordă pentru sumele pe care asiguratul este obligat să le plătească cu titlu de dezdăunare și cheltuieli de judecată persoanelor păgubite prin vătămare corporală sau deces, precum și prin avarierea ori distrugerea de bunuri.

Pe de altă parte, art. 50 alin. 2 prevede că, în caz de vătămare corporală sau deces, despăgubirile se acordă atât pentru persoanele aflate în afara vehiculului care a produs accidentul, cât și pentru persoanele aflate în acel vehicul, cu excepția conducătorului vehiculului respectiv.

Excluderea conducătorului vehiculului din sfera "terțelor persoane păgubite", la care se referă art. 49 din lege, are drept consecință faptul că asigurătorul nu datorează despăgubiri în caz de vătămare a sănătății sau pentru moartea asiguratului în accident și nici pentru avarierea sau distrugerea bunurilor sale, inclusiv a autovehiculului condus de el și care a provocat accidentul.

Această excludere nu este însă întâmplătoare și nu se justifică doar pe legătura contractuală asigurat - asigurător din raportul de asigurare (care, în cazul asigurării casco, spre exemplu, este chiar cea care stă la baza includerii în asigurare a bunurilor asiguratului), ci tocmai pe lipsa, în acest caz, a fundamentului asigurării de răspundere civilă, respectiv pe existența unei obligații de reparare a prejudiciului în sarcina conducătorului auto, izvorâtă din răspunderea civilă delictuală. Asiguratul nu poate avea răspundere civilă față de el însuși, așa încât asigurarea de răspundere este fără obiect. Acest lucru se întâmplă atunci când persoana victimei se confundă cu cea responsabilă de producerea faptei ilicite.

În tot acest context, recunoașterea unui drept la despăgubiri soțului/soției sau persoanelor care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului, nu poate fi văzută decât ca menită să acopere acele prejudicii suferite de aceste subiecte decurgând din vătămările lor corporale, ca victime directe ale accidentului.

A admite că art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 recunoaște un drept la despăgubiri membrilor familiei conducătorului auto vinovat de accident pentru repararea prejudiciilor indirecte, prin ricoșeu, provocate acestora (constând în cheltuieli cu spitalizarea și înmormântarea, acordarea întreținerii pe care acesta o presta în timpul vieții, daune morale pentru durerea pierderii unei ființe dragi) înseamnă a admite că asigurătorul trebuie să răspundă pentru repararea prejudiciilor indirecte ale faptei cauzatoare de prejudicii, atunci când nu este ținut, potrivit legii, la repararea prejudiciilor directe ale aceleiași fapte, și mai ales, în absența fundamentului legal dat de existența unei răspunderi civile delictuale a persoanei asigurate ori a celui ce a cauzat evenimentul rutier.

Or, precum s-a arătat, este reparabil un prejudiciu prin ricoșeu doar dacă sunt întrunite condițiile răspunderii civile și în cazul prejudiciului inițial.

În speță, prin ipoteză, deși există o victimă nemijlocită a faptei ilicite (conducătorul auto vătămat sau decedat), aceasta nu poate răspunde față de sine însăși, vătămarea sa corporală și/sau decesul fiind rezultate ale propriei sale fapte, și, prin urmare, este de neconceput să se discute despre răspunderea sa față de membrii propriei familii (în cele mai multe ipoteze de speță șoferul este și decedat). De altfel, atât sub reglementarea vechiului Cod civil, cât și sub cea a noului Cod civil, fapta victimei înseși este văzută ca una din cauzele înlăturării răspunderii civile delictuale.

În concluzie, cât timp nu se pune problema angajării răspunderii civile delictuale a conducătorului auto față de sine însuși, este exclusă angajarea răspunderii civile pentru prejudiciile prin ricoșeu generate membrilor familiei sale prin fapta aceluiași conducător.

Asigurătorul va fi însă ținut întotdeauna să despăgubească membrii familiei conducătorului vinovat de accident ori de câte ori aceștia sunt victime directe ale accidentului auto, așadar pentru repararea prejudiciilor lor corporale, și acesta este sensul propriu al normei legale aflate în analiză.

Este adevărat că, astfel văzute lucrurile, s-ar putea afirma că introducerea alin. 3 al art. 50 din Legea nr. 136/1995 nu a adus niciun beneficiu, deoarece situația juridică a acestor subiecte își găsea oricum rezolvare în dispozițiile preexistente ale art. 50 alin. 2 din aceeași lege.

Totuși, ca și în cazul reglementării prezente în directiva europeană, scopul tratării distincte a acestei categorii de subiecte a fost acela de a acorda membrilor familiei asiguratului, conducătorului auto sau oricărei altei persoane care poartă răspunderea producerii accidentului o protecție comparabilă cu cea de care se bucură alte terțe victime, spre a nu fi excluse de la acest beneficiu tocmai pe considerentul relației de rudenie dintre acestea și conducătorul vinovat.

Contrar celei de-a doua opinii jurisprudențiale, asigurarea reglementată în cap. III din Legea nr. 136/1995 nu este una pentru "bun" (autoturism sau autovehicul), ci pentru răspunderea civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule. Caracterul intuitu rei atribuit acestui tip de asigurare, explicat prin considerarea ca esențială, în vederea antrenării răspunderii asigurătorului, a implicării în accident a unui vehicul asigurat și identificat, caracter dedus și din reglementarea art. 51 din Legea nr. 136/1995, ignoră însăși esența asigurării în cauză, de a fi una pentru răspunderea civilă (sau pentru responsabilitate).

Într-adevăr, implicarea în accident a unui vehicul identificat și asigurat constituie una din condițiile antrenării răspunderii asigurătorului R.C.A., însă ceea ce este de esența acestui tip de asigurare este existența unui caz de răspundere civilă delictuală a autorului accidentului față de terțe persoane păgubite, în absența căruia răspunderea asigurătorului nu există (chiar în ipoteza realizării cazului asigurat prin mijlocirea unui vehicul identificat și asigurat).

Soluția legislativă consacrată prin dispozițiile art. 51 din Legea nr. 136/1995 - care reglementează cazul altor persoane care sunt cuprinse în asigurare decât asiguratul - nu se îndepărtează de la esența acestui tip de asigurare, deoarece pentru cazul celui care a condus vehiculul persoanei asigurate, cu sau fără voia și știința acesteia, răspunderea asigurătorului se fundamentează tot pe un caz de răspundere civilă delictuală, cu singura diferență că aceasta din urmă nu mai este legată în mod necesar de persoana asiguratului. În astfel de cazuri, asigurătorul R.C.A. răspunde față de terțele persoane păgubite prin accident, indiferent de persoana care răspunde civil pentru paguba cauzată.

Așadar, cazurile reglementate de art. 51 din Legea nr. 136/1995 nu justifică atribuirea unui caracter intuitu rei acestui tip de asigurare precum s-a susținut prin cea de-a doua soluție jurisprudențială și, prin urmare, nu poate fi astfel justificată antrenarea răspunderii asigurătorului R.C.A. față de terțe persoane păgubite prin accident, în absența fundamentului legal dat de existența unei răspunderi civile delictuale.

Argumentul utilizat de instanțele ce au conturat cea de-a doua soluție jurisprudențială, în sensul că, în acțiunile deduse judecății, subiectele vizate de norma art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 nu se subrogă în drepturile conducătorului auto vinovat și nu pretind recunoașterea unui drept la despăgubiri în calitate de succesori legali ai acestuia, ci solicită despăgubiri pentru prejudiciul propriu, înfățișând un drept propriu la reparație, este corect, dar nu și în măsură să le fundamenteze soluția.

Într-adevăr, victima unui prejudiciu prin ricoșeu are un drept propriu la despăgubire, iar nu un drept transmis din patrimoniul victimei imediate. Relația de interdependență în care se află prejudiciul direct și prejudiciul prin ricoșeu, regăsită în originea comună a aceleiași fapte ilicite generatoare, nu face posibilă însă o situație de reparare a prejudiciului prin ricoșeu în ipoteza neîntrunirii condițiilor răspunderii civile delictuale pentru repararea prejudiciului direct.

Este acesta chiar cazul despăgubirilor solicitate de soțul/soția ori de cei aflați în întreținerea conducătorului auto vinovat de accident, justificate prin vătămarea corporală ori decesul acestuia (iar nu în calitate de victime directe ale accidentului), despăgubiri menite să acopere prejudiciul propriu, dar indirect (prin ricoșeu), cauzat lor.

Având în vedere că nașterea obligației asigurătorului R.C.A. este condiționată de întrunirea cerințelor de reparare a prejudiciului respectiv în temeiul răspunderii civile delictuale a conducătorului auto, următoarele concluzii pot fi deduse pe baza celor prezentate mai sus:

- conducătorul auto nu răspunde delictual pentru prejudiciul imediat pe care și-l cauzează sieși prin fapta proprie. De altfel, pe acest temei, dispozițiile art. 50 alin. 2 din Legea nr. 136/1995 îl și exclud expres pe acesta din sfera beneficiarilor de despăgubiri de la asigurător;

- conducătorul auto nu va răspunde delictual pentru prejudiciul mediat suferit de membrii săi de familie ca urmare a prejudiciului inițial;

- este exclusă nașterea obligației legale a asigurătorului R.C.A. de acoperire a prejudiciului prin ricoșeu suferit de membrii familiei conducătorului vehiculului asigurat.

Concluzia care se impune, de asemenea, în urma acestei analize este aceea că dispozițiile art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 sunt mai degrabă rezultat al unei transpuneri imperfecte a art. 3 din Directiva 84/5/CEE, actualul art. 12 alin. 2 din Directiva 2009/103/CE, dar că, chiar astfel fiind, interpretarea și aplicarea acestora nu pot avea loc decât în sensul normei europene de inspirație, respectiv că dreptul la despăgubiri recunoscut soțului (soției) sau persoanelor aflate în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului, vizează propriile vătămări corporale cauzate lor în accident, iar nu prejudiciile prin ricoșeu, ca urmare a vătămării corporale sau decesului autorului accidentului.

O interpretare contrară, respectiv că, în lipsa oricărei limitări din norma legală, trebuie înțeles că dreptul recunoscut acestei categorii de subiecte vizează repararea oricărui tip de prejudiciu (direct, dar și cel prin ricoșeu), conduce spre o soluție inacceptabilă din punctul de vedere al dreptului intern și, implicit, la un rezultat de modificare a regulilor de funcționare a asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, incompatibilă cu natura juridică proprie acestuia (respectiv, nașterea obligației asigurătorului de dezdăunare pentru prejudicii de care conducătorul auto - fie el asigurat ori terț care utilizează vehiculul persoanei asigurate - nu poate fi ținut să răspundă).

Așa cum explică avocatul general în concluziile sale prezentate în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene în Cauza C-300/10 (ce face parte dintr-o serie de cauze trimise curții spre soluționare în procedura întrebării preliminare de către instanțele portugheze, a se vedea ordonanțele pronunțate în cauzele C-229/10, C-362/11, C-486/11, C-96/12), directivele din materia asigurărilor de răspundere civilă auto nu au drept scop armonizarea regimurilor de răspundere civilă ale statelor membre, nici criteriile de stabilire a răspunderii pentru pagubele materiale rezultate în urma unui accident de circulație și nici întinderea răspunderii, acestea neintrând în domeniul de aplicare al directivelor în cauză.

Așadar, nu s-ar putea atribui legiuitorului intern voința de a se îndepărta de la soluția din norma europeană de inspirație și de a consacra drepturi mai largi categoriei de subiecte în discuție, întrucât ar însemna să se accepte că, în procesul de transpunere a unei directive de reglementare a materiei asigurărilor, legiuitorul național ar fi intervenit în vederea modificării regulilor în materie de răspundere civilă delictuală.

În sfârșit, s-ar ajunge pe această cale la alterarea naturii juridice proprii asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, care s-ar transforma într-o veritabilă asigurare de viață, întrucât s-ar ajunge ca soțul (soția) ori cel aflat în întreținerea conducătorului auto asigurat și vinovat de accident să fie despăgubit în temeiul asigurării obligatorii de răspundere civilă delictuală pentru cazul de moarte a soțului/întreținătorului, ceea ce contravine naturii proprii a acestui tip de asigurare, astfel cum este conturat actual prin normele art. 2.223 alin. (1) din Codul civil și art. 49 alin. (1) din Legea nr. 136/1995.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art. 517 cu referire la art. 514 din Codul de procedură civilă,

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

D E C I D E:

Admite recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Alba Iulia.

Stabilește că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 50 alin. 3 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, cu modificările și completările ulterioare, dreptul la despăgubiri recunoscut soțului (soției) sau

persoanelor care se află în întreținerea proprietarului ori conducătorului vehiculului asigurat, răspunzător de producerea accidentului, privește doar vătămările lor corporale, ca victime directe ale evenimentului rutier.

Obligatorie, potrivit art. 517 alin. (4) din Codul de procedură civilă.

Pronunțată în ședință publică astăzi, 26 octombrie 2015.

VICEPREȘEDINTELE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
IULIA CRISTINA TARCEA

Magistrat-asistent,
Ileana Peligrad

WWW.JURL.ro